

FLORISTISCHE BIJZONDERHEDEN TIJDENS EEN BEKENINVENTARISATIE IN ZUID- EN MIDDEN-LIMBURG

G.M.T. Peeters, Henri Tijssenstraat 17, 6042 BV Roermond

R. Barendse, Burghardt van den Berghstraat 21, 6512 DD Nijmegen

S. Jansen, Rector van de Boornlaan 48, 6061 AS Posterholt

H.J.M. van Buggenum, Waterschap Roer en Overmaas, Postbus 185, 6130 AD Sittard

In 1997 heeft een inventarisatie plaatsgevonden naar het voorkomen van hogere plantensoorten langs de zogenaamde primaire watergangen in het beheergebied van het Waterschap Roer en Overmaas. In dit artikel worden tijdens deze inventarisatie ontdekte nieuwe vindplaatsen van een aantal in Limburg zeldzamere of minder goed bekende soorten gepresenteerd en kort toegelicht.

INLEIDING

Het beheergebied van het Waterschap Roer en Overmaas omvat geheel Zuid-Limburg en een deel van Midden-Limburg oostelijk van de Maas tot en met het stroomgebied van de Maasnielderbeek (Roermond). Bekendere beeksystemen in dit gebied zijn die van de Roer, de Vlootbeek, de Rode beek, de Geleenbeek, de Geul en de Gulp (figuur 1).

Het Waterschap Roer en Overmaas is een waterkwantiteitsbeheerder, dat wil zeggen dat het verantwoordelijk is voor de waterhoeveelheid in het beheergebied. Alle beken, maar ook droogdalen, grubben, sloten en dergelijke, die voor dit kwantiteitsbeheer van primair belang zijn worden aangeduid als primaire watergangen. Het waterschap draagt zorg voor inrichting, beheer en onderhoud van deze primaire watergangen.

Om de effecten van beheer en onderhoud op flora en vegetatie na te gaan is in 1991 een floristisch monitoringprogramma opgestart (VAN BUGGENUM, 1998). Als onderdeel van deze floristische monitoring zijn in 1997, evenals eerder in 1991 en 1994, alle primaire watergangen onderzocht op het voorkomen van een groot aantal zogenaamde aandachtsoorten. Hiertoe behoren soorten die indicatief zijn voor een bepaald milieu, Rode Lijstsoorten, soorten met een hoge ecologische waarde en/of soorten met een hoge beleefingswaarde. In 1997 heeft de inventarisatie plaatsgevonden in een samenwerkingsverband tussen het Waterschap Roer en Overmaas, het Zuiveringschap Limburg en de Pro-

vincie Limburg. Voor een volledig overzicht van de resultaten wordt verwezen naar PEETERS *et al.* (in prep.) en VAN NOORT & VAN BUGGENUM (in prep.). In het onderstaande overzicht zullen een aantal bijzondere vondsten beknopt worden besproken.

SOORTBESPREKINGEN

FIJNE KERVEL

(*ANTHRISCUS CAUCALIS*)

Langs de Geleenbeek, tussen Sittard en Geleen (60-42-34, 60-42-43; R. Barendse, 1997). Een nieuwe vindplaats van deze in Limburg zeldzame soort. De Fijne kervel groeit hier massaal tegen het beektalud, op de grens van de (regelmatig voorkomende) hogere waterstanden. Op de hogere zijde van het talud wordt de groeiplaats begrensd door een vegetatie met veel Fluitekruid (*Anthriscus sylvestris*).

TONGVAREN

(*ASPLENIUM SCOLOPENDRIUM*)

Langs de Selzerbeek bij Vaals, één plant (62-44-15; R. Barendse, 1997).

Een aanvulling op het bekende voorkomen van deze soort in Zuid-Limburg (BLINK, 1997). De plant groeit hier in een voeg van een uit mergelblokken bestaande oeverbeschoeiing, circa 15 cm boven de waterspiegel.

ECHE KARWIJ (*CARUM CARVI*)

Langs de Geleenbeek ter hoogte van Hoens-

broek, één plant (60-53-52; R. Barendse, 1997). De plant groeit op de scheiding van het langs de beek gelegen onderhoudspad en een weiland.

Evenals de enige andere bekende recente groeiplaats in Zuid-Limburg (bij Kerkrade, zie CORTENRAAD (1987)) zal ook het voorkomen bij Hoensbroek niet oorspronkelijk wild zijn.

STINKEND STREEPZAAD

(*CREPIS FOETIDA*)

Schinveld, langs een omgeleid stukje van het Ruischerbeekje, circa 30 planten (60-44-54; R. Barendse, 1997). De planten zijn aange troffen op een vlak deel van de oever op opgebrachte leem en vertoonden goede vruchtzetting.

Weliswaar is het zuidelijk deel van Limburg tot het natuurlijk areaal van Stinkend streepzaad te rekenen, toch is ze hier maar van een zeer beperkt aantal locaties bekend, en vrijwel uitsluitend van kalkrijk substraat. Het voorkomen bij Schinveld ligt buiten het 'krijt-district' en is ongetwijfeld adventief.

STIJVE MOERASWEEGBREE (*ECHINODORUS RANUNCULOIDES*)

figuur 2 Reigersbroek, tussen Montfort en Sint Joost (60-13-23; G. Peeters, 22 juli 1997). Twee planten groeiden hier in een ondiep, in 1995 gegraven poeltje op een minerale zandbodem, samen met ondermeer Getand vlotgras (*Glyceria declinata*) en Rosse vossenstaart (*Allopecurus aequalis*) en op de oever veel Echt duizendguldenkruid (*Centaurea erythraea*). Vóór 1950 is de soort hier in de omgeving eveneens aangetroffen (WEEDA, 1985a). Na de vondst bij Schinveld in 1994 (CORTENRAAD, 1995) vormt het Reigersbroek een tweede recente vindplaats van deze in Limburg zeer zeldzame soort. Ook voor het Reigersbroek mag worden aangenomen dat de soort weer uit de zaadvoorraad in de bodem is opgekomen, nadat als gevolg van maatregelen ten behoeve van natuurontwikkeling voor de soort gunstige milieuomstandigheden zijn ontstaan.

BASTAARDPAARDENSTAART (*EQUISETUM X LITTORALE*)

HEUKELS (1985) schreef over de Bastaardpaardenstaart: "Men mag aannemen dat de plant bij gericht zoeken ook in andere delen van het land veel zal blijken voor te komen, mede omdat de stamouders algemeen zijn en de hybride zich gemakkelijk vormt,...".

In 1997 bleek deze 'soort' in elk geval langs de onderzochte beeklopen in Midden-Limburg aanmerkelijk meer voor te komen dan de gegevens in het waarnemingenarchief van het NHG weergeven. Ze is vooral talrijk aangetroffen in de Rode beek en langs de Bayekuilling ten oosten van Herkenbosch, in en langs de Horsterbeek bij Sint Odiliënberg en in een elzenbroekbos in Landgoed Hoosden, eveneens bij Sint Odiliënberg. Daarnaast is de Bastaardpaardenstaart op drie locaties in Zuid-Limburg aangetroffen (Selzerbeek (2), Caumerbeek). Figuur 3 geeft een beeld van de nu bekende verspreiding van de Bastaardpaardenstaart in Limburg op kilometerhok-basis.

Bij oppervlakkige waarneming kan de Bastaardpaardenstaart gemakkelijk over het hoofd worden gezien door verwarring met één van de oudersoorten, afhankelijk van de standplaats. Op droge standplaatsen lijkt ze meer op Heermoes (*Equisetum arvense*), op nattere plekken meer op Holpijp (*Equisetum fluviatile*). Meer aandacht voor deze soorten zal naar verwachting ook in de rest van Limburg tot een toename van het aantal vindplaatsen van de Bastaardpaardenstaart leiden.

WEDE (*ISATIS TINCTORIA*)

Langs de Vloedgraaf bij Nieuwstad (60-32-14; R. Barendse, 1997). De soort is hier aangetroffen langs de bovenkant van het talud, samen met onder andere Nachtsilene (*Silene nutans*). Bij de aanleg zijn hier vele soorten ingezaaid. Ook het voorkomen van beide voornoemde in Limburg zeer zeldzame soorten is hier hoogstwaarschijnlijk op terug te voeren. Een twijfelachtig soort natuurverrijking!

BORSTELBIES (*ISOLEPIS SETACEA*)

Mechelen, enkele polletjes op grofzandige oever in een binnenbocht van de Mechelderbeek (62-33-35; R. Barendse & G. Peeters, 1997); Mechelen, langs heringericht stuk van de Mechelderbeek, tientallen forse polletjes op flauw hellend talud waar sprake is van oppervlakkige afstroming van kwelwater over een kleiige vrijwel kale bodem (62-33-

FIGUUR 1

De Gulp bij Beutenaken.
(foto: H. van Buggenum)

FIGUUR 2

Stijve moerasweegbree.
Reigersbroek, 23 juli
1997. (foto: S. Jansen)

34; R. Barendse, 1997).

Deze twee dicht bij elkaar gelegen vindplaatsen vormen een aanvulling op het recent bekende voorkomen van de Borstelbies in Zuid-Limburg. Ze is hier een vrij zeldzame verschijning, en dan nog voornamelijk in het noordelijk deel (BLINK, 1997). Weliswaar is de soort ook enkele malen eerder in het heuvelland ten zuiden van de lijn Maastricht-Heerlen aangetroffen, maar al deze gegevens stammen van voor 1950 (WEEDA, 1985b; waarnemingenarchief NHG). De vondsten bij Mechelen zijn sindsdien de eerste hier.

DWERGKROOS (*LEMNA MINUTA*)

Broekbeek bij Stein, over een oppervlakte

van enkele m² massaal groeiend in vrijwelilstaand halfoverschaduw water, met verspreide exemplaren van Klein kroos (*Lemna minor*) (60-41-41; S. Jansen & G. Peeters, 8 september 1997).

Een nieuwe vindplaats van deze in Limburg (nog?) zeldzame soort.

KLEINE HONINGKLAVER (*MELILOTUS INDICUS*)

Op drie verschillende locaties langs de Gulp, steeds één plant (62-32-44, 62-32-54, 62-42-14; R. Barendse, 1997). De drie vindplaatsen betreffen steeds zandige oeverstrandjes in een binnenbocht van de Gulp. Hier groeit de soort samen met onder andere Watergras (*Catabrosa aquatica*), Beekpunge (*Veronica beccabunga*), Groot moerascherm (*Apium nodiflorum*) en Stomp vlotgras (*Glyceria notata*).

De Kleine honingklaver wordt in Limburg vooral aangetroffen op zandige of grindige strandjes langs de Maas. Buiten het Maasdal is de soort een zeer zeldzame verschijning: in het waarnemingenarchief van het NHG bevinden zich opgaven van slechts drie kilometerhokken (waarvan er twee stammen uit de periode voor 1980). In dat licht is de aanwezigheid van deze soort in 1997 in drie kilometerhokken langs de Gulp opmerkelijk.

BERGBEEMDGRAS (*POA CHAIXII*)

Simpelveld, langs de Eyserbeek, twee pollen (62-24-43; R. Barendse, 1997). Er was slechts één bloeistengel aanwezig.

Of het voorkomen van deze in Limburg slechts incidenteel aangetroffen soort bij Simpelveld spontaan is mag betwijfeld worden; de groeiplaats bevindt zich tussen een klooster en bijbehorend kloosterbos.

GLANZIG FONTEINKRUID (*POTAMOGETON LUCENS*)

In de Kingbeek bij Obbicht, enkele planten (60-31-33; R. Barendse, 1997).

Een blijkens de in het waarnemingenarchief van het NHG aanwezige gegevens in Limburg zeer zeldzaam geworden soort. Oudere vondsten zijn bekend van over de hele provincie verspreide lokaties, met 'zwaartepunten' in het Maasdal en de Peelregio (VAN DER MEIJDEN *et al.*, 1989).

Na 1980 is de soort nog slechts bekend van de omgeving van Weert en Swartbroek (waarnemingenarchief NHG), maar wellicht dat ze wel eens over het hoofd is gezien. In Zuid-Limburg is Glanzig fonteinkruid na 1980 in het geheel niet meer aangetroffen (BLINK, 1997). De vondst bij Obbicht geeft echter aan dat ze hier nog steeds (of weer?) voorkomt.

RIVIERHELMKRUID (*SCROPHULARIA UMBROSA* SSP. *UMBROSA*)

Melick, rechteroever van de Roer (58-54-33; G. Peeters, 31 juli 1997). Eén fors exemplaar is hier bloeiend aangetroffen op/tegen een afgekalde oever. Ook enkele exemplaren van het langs de Roer regelmatig voorkomende Geoord helmkruid (*Scrophularia auriculata*) groeiden hier.

Rivierhelmkruid is in Limburg een zeer zeldzame verschijning. VAN DER HAM (1980) vermeldt de soort voor vier uurhokken, alle in Zuid-Limburg, maar van drie uurhokken stammen de gegevens van voor 1950. Nadien is Rivierhelmkruid nog slechts aangetroffen ten zuiden van Maastricht. In het Maasdal komt ze hier nog steeds voor (waarnemingenarchief van het NHG). De vondst bij Melick is de eerste voor Midden-Limburg.

KLEIN GLIDKRUID (*SCUTELLARIA MINOR*)

Schinveld, in kleine groepjes bijeen op kleine (opgebrachte?) oeverwallen langs het Ruyscherbeekje, in de ondergroei van een vrij open bos (60-44-34; R. Barendse, 1997).

De enige bekende vindplaats van deze soort

in Zuid-Limburg. Dat Klein glidkruid niet door BLINK (1997) wordt vermeld is te wijten aan het ontbreken van opgaven, niet aan het ontbreken van de soort. Navraag leerde dat ze ook in voorgaande jaren door diverse waarnemers bij Schinveld is aangetroffen.

HEGGENVOGELMUUR (*STELLARIA NEGLECTA*)

Posterholt, naast onderhoudspad langs Vlootbeek, enkele planten (60-14-24; G. Peeters, 7 mei 1997); Spaubeek, in grazige vegetatie van talud en berm nabij oprijt A76, massaal voorkomend (60-52-23; R. Barendse, 1997).

Twee nieuwe vindplaatsen van deze in Limburg betrekkelijk zeldzame soort, die echter door haar grote gelijkenis met Vogelmuur wel eens over het hoofd wordt gezien en gehouden voor een forse uitvoering van deze.

DANKWOORD

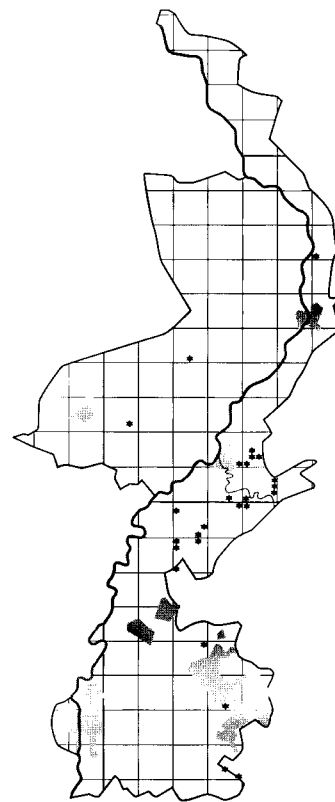
Aan Bart Graatsma zijn wij dank verschuldigd voor de snelle wijze waarop hij ons van de gevraagde gegevens uit het Waarnemingenarchief van het Natuurhistorisch Genootschap wist te voorzien.

SUMMARY**FLORISTIC HIGHLIGHTS OF A BROOK INVENTORY IN THE SOUTHERN PART OF LIMBURG**

In 1997 a floristic inventory was made of the primary watercourses in the southern part of the Dutch Province of Limburg by the Roer and Overmaas Waterboard. This article presents new sites of rare and/or lesser known species in Limburg, viz. *Anthriscus caucalis*, *Asplenium scolopendrium*, *Carum carvi*, *Crepis foetida*, *Echinodorus ranunculoides*, *Equisetum x littorale*, *Isatis tinctoria*, *Isolepis setacea*, *Lemna minuta*, *Melilotus indicus*, *Poa chaixii*, *Potamogeton lucens*, *Scrophularia umbrosa* ssp. *umbrosa*, *Scutellaria minor* and *Stellaria neglecta*, with brief notes on each species.

FIGUUR 3

Thans bekende verspreiding van de Bastaardpaardenstaart in de Provincie Limburg op kilometerhokbasis.

LITERATUUR

- BLINK, E.N., 1997. Atlas van de Zuid-Limburgse Flora. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- BUGGENUM, H.J.M. VAN, 1998. Op weg naar bloemrijke beekoevers. Evaluatie van het natuurvriendelijk maai-beheer door het Waterschap Roer en Overmaas. Intern rapport. Waterschap Roer en Overmaas, Sittard.
- CORTENRAAD, J., 1987. Uit de flora van Limburg, aflevering 27. Natuurhistorisch Maandblad 76(8): 154-156.
- CORTENRAAD, J., 1995. Uit de flora van Limburg, aflevering 38. Natuurhistorisch Maandblad 84(4): 82-84.
- HAM, R.W.J.M. VAN DER, 1980. Rivierhelmkruid. In: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE (red.). Atlas van de Nederlandse Flora 1. Uitgeverij Kosmos, Amsterdam.
- HEUKELS, P., 1985. Bastaardpaardenstaart. In: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE (red.). Atlas van de Nederlandse Flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
- MEIJDEN, R. VAN DER, C.L. PLATE & E.J. WEEDA (red.), 1989. Atlas van de Nederlandse flora 3. Minder zeldzame en algemene soorten. Onderzoeksinstituut Rijksherbarium/Hortus Botanicus, Leiden - Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.
- NOORT, T. VAN & H.J.M. VAN BUGGENUM, in prep. Floristische monitoring 1994 en 1997; deel 2. Verspreiding van minder talrijke en zeldzame soorten op kilometerhokbasis. Intern rapport. Waterschap Roer en Overmaas, Sittard.
- PEETERS, G.M.T., R. BARENDSE, S. JANSEN & H.J.M. VAN BUGGENUM, in prep. Floristische monitoring 1994 en 1997; deel 1. Verspreiding van algemene en talrijke soorten per beekvak. Intern rapport. Waterschap Roer en Overmaas, Sittard.
- WEEDA, E.J., 1985a. Kleine waterweegbree. In: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE (red.). Atlas van de Nederlandse Flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
- WEEDA, E.J., 1985b. Borstelbies. In: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE (red.). Atlas van de Nederlandse Flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.